

VYMEZENÍ ZMĚN JMĚNÍ Z POHLEDU ZNALCE A AUDITORA¹

Changes in Net Assets Assessed by Certified Experts or by Auditors

Jiří Pelák

Zákon o přeměnách ve znění účinném od 1. 1. 2012 zavedl povinnost pro statutární orgány informovat valné hromady o podstatných změnách jmění dotčených společností za vymezené období (Skálová 2012). Pro představu se podívejme např. na ustanovení § 95a odst. 1 zákona o přeměnách: *Jednatel zúčastněné společnosti seznámí před hlasováním o schválení fúze společníky se znaleckou zprávou o fúzi, pokud se vyžaduje, a se všemi podstatnými změnami týkajícími se jmění, k nimž došlo v období od vyhotovení projektu fúze do dne konání valné hromady, která rozhoduje o fúzi, ve všech zúčastněných společnostech. Správnost oznámení o změnách týkajících se jmění musí být potvrzena auditorem, pokud podléhá společnost povinnému auditu, nebo znalcem, který prováděl ocenění jmění.*

Smyslem uvedeného ustanovení je poskytnout schvalujícím orgánům aktuální informace o posledním vývoji v zúčastněných společnostech. Projekt fúze (který je vlastně „návrhem“ dohody mezi společníky – valnými hromadami) definuje bezprostřední dopady přeměny na společníky zúčastněných společností, především na výměnné poměry jejich akcií a výše případných doplateků. Aby projekt fúze byl akceptovatelný pro tyto akcionáře, musí v okamžiku, kdy jsou požádáni o jeho schválení (tj. má nastat jeho účinnost), stále platit situace, ze které tento projekt vzešel. Změnila-li by se finanční situace přeměňovaných společností, vypořádání mezi jejich společníky zafixované projektem přeměny by se stalo neakceptovatelným.

Zákon o přeměnách obecně vyžaduje, aby informace, které statutární orgány poskytují valným hromadám, byly verifikovány. Proto je nutné, aby byl nezávisle posouzen nejen projekt přeměny, ale i sdělení statutárního orgánu o událostech, které nastaly po vyhotovení projektu do dne konání valné hromady. Základním nástrojem verifikace projektu je znalecká zpráva o přeměně, ve které se znalec vyjadřuje k projektu přeměny. Nástrojem verifikace zprávy o změnách jmění je „potvrzení“ znalcem, který oceňoval jmění, nebo, v případech povinně auditovaných společností, auditorem.

Vzhledem k tomu, že auditor i znalec, vzhledem k prostředí, ve kterém se pohybují, mohou vnímat „jmění“ dost odlišně, je otázkou, zda mohou a mají existovat dva různé přístupy ke změnám jmění při přeměnách (podle toho, zda zprávu má potvrdit znalec či auditor), či ne. Tomuto problému se věnuje tento článek.

Relevance změn hodnot jmění

Jmění vymezuje ustanovení §2 zákona o přeměnách identicky s obchodním zákoníkem jako soubor veškerých majetků (věcí, pohledávek a jiných práv a penězi ocenitelných hodnot) a závazků (uvedena definice pro právnické osoby).

V tomto bodě nastává první komplikace: Jmění je vymezeno jako soubor uvedených položek, aniž by bylo zmíněno jejich hodnotové vyjádření. Otázkou tedy je, zda za změnu jmění máme považovat i změnu hodnoty (ocenění) jmění. Lze si dobře představit např. portfolio cenných papírů držené zúčastněnou společností, které, ač zcela nezměněno, za vymezenou dobu

¹ Tento článek byl připraven za přispění prostředků z institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumu, vývoje a inovací na Fakultě financí a účetnictví VŠE v Praze v roce 2013

ztratilo značnou časť svojej hodnoty, čo sa v účtovníctví spoločnosti môže prejsť dosť dramaticky (Žárová 2008). Je to zmena jmění či nie?

V tomto prípade nezbýva než sa oprieť o význam zprávy o zmenách jmění, ze ktorého je zrejmé, že predstava jmění ako výhradne fyzického súboru položiek je v danom prípade lichá. Bylo by totiž celkom proti významu ustanovenia zákona, ak by vyjadrenie o zmenách jmění nebralo v úvahu zmeny v jeho hodnote. Všetko, čo s premenami súvisí, zejména však výmenné pomery, doplatky apod. sa vždy odvíja od hodnoty jmění, nie jeho fyzického výčtu. Jednoznačne je teda možné doviesť, že významom oznámenia o zmenách jmění je oznámenie, ak o zmenách v štruktúre jmění, tak i v jeho hodnote.

Takový záver ovšem ze zprávy o zmenách jmění činí obtížnejší úkol. Má-li sa oceňovať, je otázkou podľa ktorých pravidiel. Táto otázka je navyše umocnená neobvyklou kombináciou dvoch možných odborníkov, ktorí sa k oceneniu majú vyjadriť (znalci a audítori), z ktorých každý je expertom na iný typ ocenenia.

V tomto texte ďalej vychádzam z toho, že audítori sú účtovní experti (Mejzlík 2013), ktorí vnímajú podniky skôr prizmatom účtovných predpisov, a preto budú ťhnúť k tomu, že jmění budú fyzicky vnímať ako súbor vykazovaných aktív a záväzkov a ich ocenenie ako ich účtovnú hodnotu. Naproti tomu u znalcov sa očakáva menej obmedzené uchopenie pojmu „jmění“. Ako sa teda líši účtovní pohľad na jmění od pohľadu neúčtovní? Ako sa ukáže nižšie, nejde len o vymedzenie pojmu a ocenenia, ale tiež o to, z ktorých zdrojov sa čerpa informácie a ako postupovať pri ich vyhodnotení.

Vzťah medzi jměním a aktívami a záväzkami v účtovníctví

Ako bolo práve naznačené, jmění nie je totéž, čo aktíva a záväzky v účtovníctví (viz tiež Molín 2010). Vyjadřovanie sa ke zmenám aktív a záväzkov, ktoré sú sledované v účtovníctví, je prece len o niečo jednoduchšie než vyjadřovanie sa ke jměním, jehož složky nemusia byť evidované vôbec nikde.

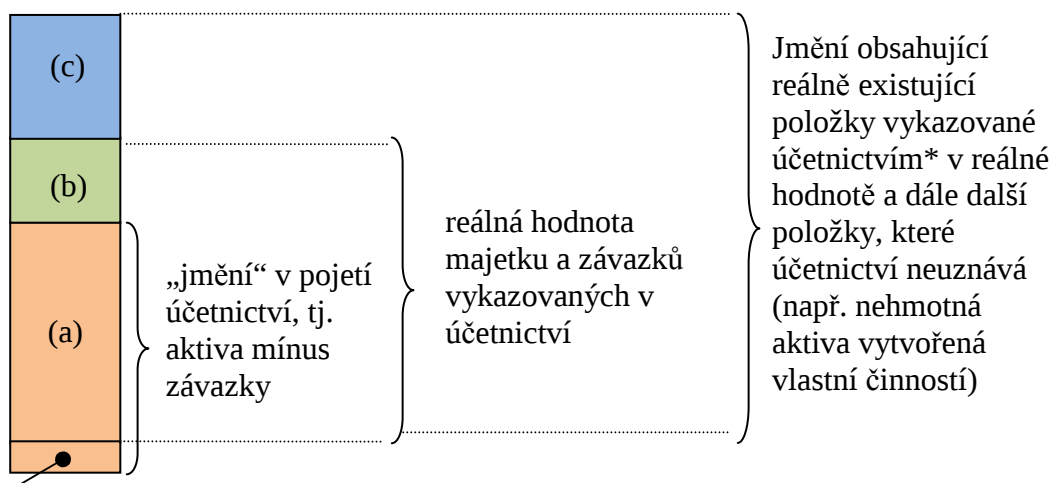
Zejména „jiná práva a peniaze oceňiteľné hodnoty“ môžu byť z hodnotového pohľadu významnou súčasťou jmění, aniž by sme o ne zavádzali v účtovníctví. Bude sa zejména jednať o nehmotná aktíva, ktorých vykazovanie je zakázané, pretože boli vytvorené vlastnou činnosťou. Môže sa jednať teda o ochranné známky, receptúry, patenty, priemyslové vzory, špecifická know-how alebo i webové stránky (Procházka 2013).

Na druhej strane nie všetky aktíva a záväzky v účtovníctví musia byť majetkom a záväzky tvóricími jměním. Ako príklad sa môže uviesť zřizovací výdaje vykazované v nehmotných aktívoch alebo rezervy na opravy hmotného majetku.

Konečne, hodnotovo vyjadřené jmění (tj. jmění ocenené) obsahuje i hodnoty položiek, ktoré sa síce v účtovníctví vykazujú, ale v inej hodnote (napr. historické ceny). Zmena jmění vyjadřeného v korunách teda môže nastať i v dôsledku zmeny hodnoty položky vykazovanej v účtovníctví, i keď v účtovníctví samotnom nič zaznamenané nebude.

Tuto komplikovanou situáciu ilustruje nasledujúci obrázok:

Vzťah jmění a aktiv a závazků v účetnictví

*účetní položky, které reálně neexistují a tudíž nemohou mít reálnou hodnotu, ani nemohou tvořit jmění (např. „aktivum“ zřizovací výdaje či „dluh“ rezervy na opravy majetku)

Změny jmění lze analyticky rozdělit do následujících skupin, čehož lze využít při vyjadřování se ke změnám jmění jako celku:

- Změny jmění, které jsou zachyceny v účetnictví (včetně zhodnocení a znehodnocení)
- Změny jmění, které nejsou zachyceny v účetnictví, ale jedná se o zhodnocení nebo znehodnocení položek, které účetnictví eviduje (aniž by se účtovalo o jejich zhodnocení či znehodnocení)
- Změny jmění, které jsou způsobeny nakládáním nebo změnami hodnot položek, které jsou součástí jmění, účetnictví je nesmí či neumí zachytit

Změny jmění zachycené účetnictvím

Z pohledu účetnictví se hodnota jmění mění, mění-li se vlastní kapitál (tj. rozdíl mezi aktivy a závazky). Za změny jmění lze tedy nepochybně považovat náklady a výnosy včetně účtovaných přecenění (např. na reálnou hodnotu) a dále transakce, které se vlastního kapitálu dotýkají přímo, jako např. transakce s vlastníky (např. výplaty dividend) nebo běžně účtovaná přecenění do vlastního kapitálu.

Změny jmění mohou však spočívat i v pouhé změně struktury aktiv a závazků. Např. nákup nemovitosti za 100 mil. Kč a její úhrada může být nepochybně považována za změnu jmění.

Na druhou stranu je nutné vzít v úvahu také to, že účetnictví může zachycovat změny vlastního kapitálu, aniž by došlo ke změnám jmění a z prostého důvodu, že nastaly okolnosti v účetnictví zachytit něco, co již existovalo delší dobu, avšak v účetnictví se to doposud neprojevilo. Příkladem může být dům v reálné hodnotě 100 mil. Kč (kterou má již delší dobu), který má účetní hodnotu pouze 30 mil. Kč. V důsledku pravidel pro účtování fúzí může dojít k rozhodnému dni k vykázání tiché rezervy (zvýšení vlastního kapitálu) ve výši 70 mil. Kč a k přecenění domu na 100 mil. Kč. Ačkoli vlastní kapitál společnosti se dramaticky navýší, nedojde k žádné změně ve jmění společnosti, protože na faktu, že společnost vlastní dům v hodnotě 100 mil. Kč., se nic nezměnilo, tudíž se nezměnilo ani jmění, ačkoli účetnictví to prezentuje jako změnu.

Pokud bychom snad přece jen chtěli tvrdit, že tato situace je změnou jmění, vedlo by to k absurdní situaci, kdy znalec by tvrdil, že za období žádná změna jmění nenastala, zatímco auditor by tvrdil, že nastala významná změna v hodnotě jmění. To pochopitelně není akceptovatelné, auditor musí být schopen rozpoznat skutečné změny jmění (např. zhodnocení cenného papíru) od pouze domnělé změny jmění vyvolané mimořádným přeceněním položky, aniž by se tato položka během sledovaného období skutečně zhodnotila či znehodnotila.

Změny jmění nepodchycené v účetnictví

Výše uvedený rozbor složek jmění by měl být dostatečným návodem ke zvolení přístupu ke změnám jmění nepodchyceným v účetnictví. Je zřejmé, že se bude jednat o oceňovací práci.

Představme si nejprve situace, kdy mezi dnem vyhotovení projektu a zasedáním valné hromady nenastane nic ekonomicky drastického, jako např. znehodnocení či zhodnocení domácí měny, zlom ve vývoji inflace, HDP či úrokových měr, změny v prognózách vývoje trhu, změna konkurenčního postavení společnosti, která se přeměňuje, dosažení významných milníků v rozvoji sledované společnosti apod., tj. představme si normálně až nudně fungující společnost v relativně krátkém období.

V takovém případě můžeme tvrdit, že změny vlastního kapitálu jsou v zásadě změnami jmění, protože položky tvořící jmění, jež účetnictví není s to postihnout, jsou v zásadě konstantní. Změny jmění jsou tedy dány běžným hospodařením – nákupy, prodeje, výnosy, náklady atd., tedy tím, co účetnictví zachycuje. Účetnictví se potom stává zásadním zdrojem pro vyčíslení změn jmění. Zároveň je však nutné provést nezbytnou analýzu, zda výše uvedené předpoklady jsou splněny.

Teprve v případě, že výše uvedené předpoklady o stabilitě makro- a mikroekonomického prostředí padnou, je třeba se zabývat následky. V tuto chvíli se ke slovu dostávají obecně uznávané oceňovací techniky a standardy (např. mezinárodní oceňovací standardy - IVS). Určitou útěchou může být, že cílem je posoudit změny v hodnotě jmění za posuzované období, tj. je možné pracovat s úvahami typu: „jaký dopad na ocenění jmění má skutečnost, že se změnil parametr ABC o X %“, tj. nemusí být nutné vypracovávat rozsáhlé posudky na ocenění jmění na začátku a na konci sledovaného období.

Vyhodnocení informací o změnách jmění

Z výše uvedených příkladů je patrné, že ne všechny změny čistých aktiv, o kterých se účtuje, jsou změnami jmění (např. po vyhotovení projektu periodické zachycení přecenění v účetnictví, ke kterému však došlo již před vyhotovením projektu fúze) a naopak, že mohou existovat významné změny, které účetnictví vůbec nezachytí.

Z výše uvedeného je taktéž patrné, že „jmění“ nelze jakkoli podřadit pod účetní pojmy. Při zkoumání změn jmění nepochybně jsou potřebná účetní data z daného mezidobí, ale s těmito daty je třeba dále pracovat. Výsledkem by měl být „znalecký“ pohled na jmění, tj. jak se jmění změnilo ve své struktuře a ve svém ocenění oproti výchozímu stavu, který platil k datu vyhotovení projektu.

Auditor tedy není zrovna nejpovolanější osobou, která by se k tomu měla vyjadřovat. Ač úmysl zákonodárce byl asi dobrý, neboť chtěl posouzením pověřit osobu znalou situace v dané společnosti, realizace pokulhává, protože ho staví do role, která více přísluší znalci. Role auditora by spíše měla spočívat v ověření účetních dat, ze kterých znalec bude usuzovat na změny (hodnoty) jmění.

Abstrakt

Zákon o přeměnách vyžaduje, aby statutární orgán informoval valnou hromadu, která schvaluje projekt přeměny, o podstatných změnách jmění, ke kterým došlo od data vyhotovení projektu do jeho schválení valnou hromadou. Tato zpráva má být ověřena auditorem (pokud společnost podléhá povinnému auditu), nebo znalcem. Článek se zabývá odlišnými pohledy znalce a auditora na uvedený úkol.

Klíčové slová: fúze, projekt, jmění

Summary

Act on Mergers requires the administrative bodies of merging companies to inform the general meeting of their company of any material change in the assets and liabilities between the date of preparation of the draft terms of merger and the date of the general meetings which are to decide on the draft terms of merger. The information given shall be verified by an auditor (if the company's accounts are to be audited by a statutory auditor) or by a certified expert. The paper focuses on how the task is perceived by both professionals.

Key words: mergers, draft terms, net assets

JEL klasifikace: M41, M42

Použitá literatura

- [1] MEJZLÍK, Ladislav, 2013. Co je audit, kdy a jak vznikl. V: Auditorská profese v České republice vydané u příležitosti 20. výročí Komory auditorů. Praha: Komora auditorů ČR, s. 2. ISBN 978-80-86679-25-9.
- [2] MOLÍN, Jan, 2010. Protiprávní jednání v hospodářské oblasti, možnosti jeho odhalování a prevence. Disertační práce. Vysoká škola ekonomická v Praze.
- [3] PROCHÁZKA, David, 2013. Vykazování webových stránek v účetní závěrce dle IFRS. Auditor. roč. XVIII, čís. 10, s. 24–28. ISSN 1210-9096.
- [4] SKÁLOVÁ, Jana, 2012. Účetní a daňové souvislosti přeměn obchodních společností. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-967-8.
- [5] ŽÁROVÁ, Marcela, 2008. Oceňování reálnou hodnotou – překážka nebo přínos účetního výkaznictví? Český finanční a účetní časopis. roč. 3, čís. 4, s. 44–50. ISSN 1802-2200.

Kontakt

Jiří Pelák, Ing., PhD., Katedra finančního účetnictví a auditingu, FFÚ VŠE v Praze, Nám. W. Churchilla 4, 130 67, pelak@vse.cz.